

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Θεωρώ ότι ο Κώστας Γρίβας είναι ένα χαρακτηριστικό δείγμα «διανοούμενου του φαινομένου του πολέμου». Αποτελεί μέλος μιας ομάδας ανθρώπων στην Ελλάδα που εδώ και πολλά χρόνια μελετούν και καταγράφουν συστηματικά τις εξελίξεις στην πολεμική τεχνολογία και τη φιλοσοφία του πολέμου, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στον κλάδο των Σπουδών Ειρήνης (Peace Studies). Οι γνώσεις αυτές του επιτρέπουν να προσεγγίσει με επάρκεια θέματα ισορροπιών ισχύος, διεθνούς ασφάλειας, αφοπλισμών καθώς και απειλών για την ειρήνη. Όμως, από μόνες τους οι γνώσεις αυτές θα ήταν ένα ατελές, αν όχι άχρηστο, εργαλείο, χωρίς ένα επαρκές επιστημονικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα μπορούν να λειτουργούν και θα λαμβάνουν σχήμα και υπόσταση.

Το επιστημονικό αυτό πλαίσιο προσφέρει η *γεωπολιτική μέθοδος ανάλυσης*. Όπως επισημαίνει και ο συγγραφέας στην εισαγωγή του έργου του, η Γεωπολιτική είναι μια συνθετική και ολιστική μέθοδος μελέτης των διεθνών ζητημάτων, η οποία θέτει σε δυναμική-αλληλεπιδραστική σχέση μια σειρά παραγόντων, όπως είναι η γεωγραφία, η τεχνολογία, η πολιτική κ.λπ., δημιουργώντας ένα ενιαίο και αδιαίρετο μέγεθος.

Εφαρμόζοντας, λοιπόν, ο συγγραφέας τη συγκεκριμένη μέθοδο στο έργο του, επιτυγχάνει μια συνολική θέαση του διεθνούς συστήματος, όπως αυτό τείνει να διαμορφωθεί σήμερα, με άξονα τις εξελίξεις στην πολεμική τεχνολογία και τη μεθοδολογία του πολέμου. Ειδικότερα, το έργο επικεντρώνεται στη σύζευξη των τελευταίων εξελίξεων στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή με μια σειρά από αλλαγές στην τεχνολογία, την τέχνη και την επιστήμη του πολέμου, που προέρχονται κυρίως από την Κίνα και ο συγγραφέας τις χαρακτηρίζει ως «*Κινεζική Επανάσταση στις Στρατιωτικές Υποθέσεις*».

Υπηρετώντας τη Γεωπολιτική ως επιστημονική μεθοδολογία προσέγγισης του αντικείμενου του, ο συγγραφέας αποδέχεται την *αρχή της ενότητας* των γεωπολιτικών μεγεθών αντιλαμβανόμενος τα ζητήματα στρατιωτικών ικανοτήτων, των αλλαγών στις ισορροπίες ισχύος και των διακρατικών πολεμικών ενεργειών, ως αλληλένδετο μέγεθος με τις ευρύτερες διεθνείς πολιτικές εξελίξεις. Αναλυτικότερα, η εν λόγω μελέτη εξετάζει τη γεωγραφική κατανομή πολεμικών τεχνολογιών και ικανοτήτων μέσα στο διεθνές σύστημα, οι οποίες βρίσκονται σε σχέση αλληλεπίδρασης μεταξύ τους καθώς και τη λειτουργία τους στο πλαίσιο των διαχρονικών πολιτικών σχέσεων μεταξύ των διεθνών δρώντων. Η σύζευξη αυτή επιτρέπει στο συγγραφέα να εισαγάγει το αντικείμενο της *γεωγραφίας της σύγχρονης οπλικής ισχύος* στο ευρύτερο σώμα των προσεγγίσεων σε ό,τι αφορά τη μελέτη των διεθνών σχέσεων.

Πράγματι, οι πληροφορίες που παραθέτει ο συγγραφέας για θέματα οπλικών τεχνολογιών και φιλοσοφιών –σε ό,τι αφορά την τέχνη και την επιστήμη του πολέμου και τις μεθόδους προβολής ισχύος– είναι μεν πλούσιες, όμως παρόμοια στοιχεία ο απαιτητικός μελετητής μπορεί να βρει από αρκετές ανοικτές πηγές ανά τον πλανήτη.

Η ουσιαστική συνεισφορά του συγγραφέα στη μελέτη των διεθνών ζητημάτων, η οποία είναι καινοφανής και πρωτοποριακή στην ελληνική βιβλιογραφία, είναι η προσπάθειά του να ενοποιήσει σε ένα ενιαίο, συνθετικό και δυναμικό μέγεθος τα στοιχεία για την οπλική ισχύ με μια σειρά από άλλους παράγοντες, όπως είναι, για παράδειγμα, η γεωγραφία της ενέργειας και των φυσικών πόρων. Φυσικά, είναι μια πρωτόλεια προσπάθεια που απέχει πολύ από το να μπορεί να χαρακτηριστεί ως πλήρης. Όμως, επιτρέπει τη θέαση προβλημάτων διεθνούς ασφάλειας και ζητημάτων υπονόμησης και εδραίωσης της ειρήνης από μια νέα οπτική γωνία.

Ο συγγραφέας εφαρμόζει την ίδια *αρχή της ενότητας* και στο ίδιο το παγκόσμιο σύστημα, το οποίο θεωρεί ότι έχει χωροχρονική αλληλουχία και συνέχεια. Δηλαδή, υιοθετώντας ένα μετανευτώνειο επιστημονικό *Παράδειγμα* που υπόκειται στις αρχές του Χάους και της Πολυπλοκότητας, θεωρεί ότι στιδήποτε συμβαίνει σε οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη επιδρά σε ολόκληρο το διεθνές σύστημα με απρόβλεπτο τρόπο και σε βάθος χρόνου. Έτσι, γεγονότα που έχουν συμβεί στο παρελθόν σε επιμέρους γεωσυστήματα, μπορεί να επιδράσουν στο μέλλον σε κάποια άλλα, με τα οποία φαινομενικά δεν έχουν καμία σχέση.

Η προσέγγιση αυτή ανοίγει νέους δρόμους στη μελέτη των ζητημάτων ασφάλειας και ειρήνης, αποτελώντας ουσιαστική συνεισφορά στο γνωστικό πεδίο των *σπουδών ειρήνης* (*peace studies*). Μια συνεισφορά που θα πρέπει να επισημάνω πως δε θα υπήρχε αν δεν εφαρμοζόταν η ολιστική, συνθετική και δυναμική μέθοδος της γεωπολιτικής ανάλυσης των διεθνών ζητημάτων.

Συγκεκριμένα, η *αρχή της ενότητας* που εφαρμόζει ο συγγραφέας στο πλαίσιο της γεωπολιτικής μεθόδου ανάλυσης, του επιτρέπει να εξαγάγει επιστημονικά τεκμηριωμένα συμπεράσματα για τους κινδύνους που συνεπάγονται για τη διεθνή ειρήνη παρεμβατικές βίαιες επεμβάσεις, οι οποίες ενδέχεται να εκδηλωθούν σε απρόσμενο χώρο και χρόνο του διεθνούς συστήματος. Τα συμπεράσματά του αυτά μπορεί να αποτελέσουν σημαντικά όπλα στα χέρια όσων επιδιώκουν την εδραίωση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας και αντιμάχονται τους βίαιους στρατιωτικούς παρεμβατισμούς από τις μεγάλες δυνάμεις του διεθνούς συστήματος, με προεξάρχουσες φυσικά τις Ηνωμένες Πολιτείες και τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, με ό,τι ανθρωπιστικό μανδύα και αν ενδύονται οι παρεμβάσεις αυτές και ανεξαρτήτως εάν στρέφονται εναντίον επαχθών ηγετών και καθεστώτων. Εν παραλήλω, η μελέτη επιφέρει σημαντικό πλήγμα στη θεωρητική τεκμηρίωση των ιδιόρρυθμων υβριδίων ιδεαλισμού και ωμών γεωστρατηγικών στοχοθετήσεων, που αποτελούν τη βάση έδρασης σύγχρονων μορφών στρατιωτικού παρεμβατισμού –και κατ' επέκταση επίτευξης ιμπεριαλιστικών σκοπών– και αποδομούν τη διεθνή γεωγραφία ειρήνης και ασφάλειας σήμερα.

Όλα αυτά δε θα μπορούσε να τα επιτύχει ο συγγραφέας αν δεν ακολουθούσε τη

γεωπολιτική μέθοδο, η οποία έδωσε σχήμα και σκοπό στο έργο του, το οποίο σε άλλη περίπτωση θα αποτελούσε ένα, επίσης χρήσιμο, αλλά ατελές σύνολο πληροφοριών για οπλικά συστήματα, τεχνολογίες και πολεμικές μεθοδολογίες.

Εν κατακλείδι, το βιβλίο του Κώστα Γρίβα, αποτελεί μια νέα προσέγγιση στις *σπονδές ειρήνης και ασφάλειας* και μια καινοφανή εφαρμογή της γεωπολιτικής μεθόδου ανάλυσης στη μελέτη ζητημάτων διεθνούς ασφάλειας και ειρήνης με τεράστια δυνητικά περιθώρια εξέλιξης. Ως εισηγητής και εργάτης της Σύγχρονης Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης, ευελπιστώ ότι το έργο του Κώστα Γρίβα θα ακολουθηθεί από ακόμη πιο ολοκληρωμένες παρόμοιες προσεγγίσεις, έτσι ώστε να δημιουργηθεί το απαιτούμενο σώμα γνώσεων που θα επιτρέψει τη διαμόρφωση μιας *σύγχρονης συστημικής γεωπολιτικής σχολής σκέψης στις σπονδές ειρήνης*. Στην προσπάθεια αυτή, φυσικά, θα συμβάλουν ουσιαστικά κριτικές και αντιρρήσεις, τόσο επί της αρχής όσο και επί συγκεκριμένων ζητημάτων που θίγει το βιβλίο.

Σε κάθε περίπτωση, η γεωπολιτική μέθοδος ανάλυσης αποδεικνύει ότι είναι σε θέση να συνεισφέρει αποτελεσματικά στην κατανόηση του διεθνούς περιβάλλοντος με τρόπο μορφοτυπικό και αποϊδεολογικοποιημένο, κάτι που αποτελεί και το εναγωνίως ζητούμενο μέχρι σήμερα.

Ιωάννης Θ. Μάζης

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η παρούσα εργασία μελετά ποσοτικές και ποιοτικές μεταβολές της στρατιωτικής ισχύος στην Ασία και την Ευρύτερη Μέση Ανατολή, την αλληλεπιδραστική τους σχέση και τη λειτουργία τους όσον αφορά τη διαμόρφωση του διεθνούς περιβάλλοντος. Η ανάλυση περιλαμβάνει και θέματα *ήπιας ισχύος*, σύμφωνα με την προσέγγιση του Joseph Nye¹, τα οποία σε κάποιες περιπτώσεις, όπως προκύπτει από τα στοιχεία της μελέτης, αποτελούν αδιαίρετο μέγεθος με τη *σκληρή* στρατιωτική ισχύ. Η οργανική αυτή σχέση ήπιας και σκληρής ισχύος, για παράδειγμα, φαίνεται ξεκάθαρα στη μελέτη της διαστημικής στρατηγικής της Κίνας και της δυναμικής που οδήγησε στην κατασκευή του πρώτου κινεζικού αεροπλανοφόρου. Το διαστημικό πρόγραμμα της Κίνας έχει έντονα στοιχεία ενίσχυσης της ήπιας ισχύος της χώρας, όπως είναι η αύξηση του γοήτρου της, ενώ το ίδιο συμβαίνει και με την απόκτηση του αεροπλανοφόρου *Liaoning*. Το τελευταίο, πέραν από την αύξηση του κινεζικού γοήτρου, ενισχύει και τις δυνατότητες της Κίνας να φέρει εις πέρας ανθρωπιστικές αποστολές, όπως είναι η ανακούφιση πληθυσμών μετά από φυσικές καταστροφές. Εξ αντικειμένου, η ανάλυση ζητημάτων ισχύος τοποθετεί τη μελέτη στο ευρύτερο σώμα των *ρεαλιστικών* προσεγγίσεων στη μελέτη των διεθνών σχέσεων². Ειδικότερα, δεδομένου ότι η μελέτη αντιλαμβάνεται τη λειτουργία των επιμέρους δρώντων του διεθνούς συστήματος ως εξαρτώμενο μέγεθος από τη δυναμική του συστήματος ως ολότητα, τη φέρνει πιο κοντά στην αντίληψη περί *επιθετικού ρεαλισμού*, όπως αυτή διαμορφώνεται από τον John J. Mearsheimer. Οι ίδιες οι δραστικές μεταλλάξεις της στρατιωτικής ισχύος αποτελούν έναν ανεξάρτητο παράγοντα διαμόρφωσης του διεθνούς περιβάλλοντος, κατά την αντίληψη του Mearsheimer³.

Ακόμη, το πεδίο έρευνας της μελέτης, που επικεντρώνεται σε θέματα στρατιωτικών τεχνολογιών και πολεμικών ικανοτήτων, την τοποθετεί αυτόματα στις γνωστικές προσπάθειες που υπάγονται στο χώρο των *στρατηγικών σπουδών* (*strategic studies*).

Η μελέτη λειτουργεί με βάση τις αρχές της γεωπολιτικής μεθόδου προσέγγισης των διεθνών σχέσεων, όπως αυτή έχει οριστεί από τον καθηγητή Οικονομικής Γεωγραφίας και Γεωπολιτικής, Ι. Θ. Μάζη⁴. Σύμφωνα με τη γεωπολιτική μέθοδο, οι επιμέρους παράγοντες (γεωγραφικοί, οικονομικοί, στρατιωτικοί, πολιτισμικοί κ.ά.), που διαμορφώνουν το διεθνές περιβάλλον, δεν μπορούν να εξεταστούν σαν ένα απλό άθροισμα αλλά ως μια ολότητα, αποτελούμενη από ξεχωριστά –πλην όμως αλληλένδετα στοιχεία– τα οποία βρίσκονται σε δυναμική ισορροπία μεταξύ τους, αποτελούν μια διαλεκτική σύνθεση και αλληλεπιδρούν μεταλλάσσοντας συνεχώς το ένα το άλλο.

Επιπροσθέτως, στο πλαίσιο των αρχών της γεωπολιτικής μεθόδου ανάλυσης, η μελέτη οικοδομείται με βάση ένα επιστημονικό *παράδειγμα* (κατά την ορολογία και την αντίληψη του Thomas Kuhn), το οποίο λειτουργεί με βάση τις επιστημονικές αρχές του Χάους και της Πολυπλοκότητας (“ChaoPlexity”)⁵. Το *παράδειγμα* αυτό αντιλαμβάνεται τις σχέσεις μεταξύ των γεωπολιτικών μεγεθών ως *οργανικώς και όχι μηχανικώς αλληλεπιδραστικές*. Στο πλαίσιο αυτής της αντίληψης, *το διεθνές σύστημα γίνεται κατανοητό ως μια αδιαίρετη χωροχρονική ενότητα*. Οι επιδράσεις γεγονότων και εξελίξεων στο διεθνές σύστημα είναι διάχυτες και ασύμμετρες. Έτσι, ό,τι συμβαίνει μπορεί να επιφέρει απρόβλεπτης έντασης συνέπειες σε φαινομενικά απομακρυσμένο χώρο και χρόνο (φαινόμενο της πεταλούδας).

Τέλος, η μελέτη φιλοδοξεί να εντάξει τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την εφαρμογή του *χαοπλεξικού παραδείγματος* στην ενίσχυση των επιχειρημάτων κατά της βίαιης παρεμβατικότητας στο διεθνές σύστημα. Η μελέτη, εν κατακλείδι, φιλοδοξεί να προσφέρει περισσότερη κατανόηση στους μηχανισμούς που αποδομούν τη σταθερότητα του διεθνούς συστήματος και υπονομεύουν τη διεθνή ειρήνη και να απομειώσει την ορθολογική τεκμηρίωση βίαιων (άμεσων και έμμεσων) επεμβάσεων. Κατά συνέπεια, η μελέτη εντάσσεται στο ευρύτερο σώμα των *σπουδών ειρήνης* (*peace studies*).

Ανεξαρτήτως, πάντως, από το αν η παρούσα μελέτη επιτυγχάνει τους σκοπούς της και καταφέρνει πράγματι να λειτουργήσει αποτελεσματικά στο πλαίσιο ενός διακριτού επιστημονικού *παραδείγματος*, συνεχίζει να αποτελεί μια παράθεση στοιχείων και πληροφοριών για θέματα πολεμικών τεχνολογιών καθώς και μεθοδολογιών και ισορροπιών ισχύος, που ενδέχεται να έχουν αξία για το μελετητή των διεθνών σχέσεων.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μελετώντας τις στρατιωτικές ισορροπίες στον πλανήτη, βλέπουμε πως τείνει να προκύψει μια νέα παγκόσμια γεωγραφία ισχύος, η οποία μπορεί να αποτελέσει τη βάση για ένα νέο διεθνές σύστημα. Το νέο αυτό μέγεθος έχει τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά χαρακτηριστικά. Δηλαδή, όχι μόνο έχουν προκύψει νέες τάσεις στις διεθνείς ισορροπίες ισχύος –αν αυτές αναγνωστούν με συμβατικό τρόπο, μετρώντας για παράδειγμα αριθμούς μαχητικών αεροσκαφών, πολεμικών πλοίων ή άλλων οπλικών συστημάτων– αλλά έχουν εμφανιστεί και σπέρματα μεταλλάξεων στη μεθοδολογία και τις τεχνολογίες του πολέμου, προερχόμενα κυρίως από την Κίνα, τα οποία απειλούν να αλλάξουν την ποιοτική διάσταση των στρατιωτικών ισορροπιών. Πιθανώς, με ελάχιστη δόση υπερβολής, θα μπορούσαμε να κάνουμε λόγο για *την έναρξη μιας κινεζικής «Επανάστασης στις Στρατιωτικές Υποθέσεις» (Revolution in Military Affairs/RMA)*, η οποία μπορεί να φέρει απρόβλεπτες αλλαγές στο διεθνές σύστημα, *ιδιαίτερα δε αν τα επιτεύγματά της διαχθούν στο κρίσιμη σημασίας γεωσύστημα της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής (ΕΜΑ)*.

Η μελέτη των δεδομένων που παρατίθενται στην παρούσα εργασία μας επιτρέπει να εξαγάγουμε ορισμένα συμπεράσματα, τα οποία, αν και δε διεκδικούν με κανέναν τρόπο χαρακτήρα θέσφατου και βρίσκονται υπό διαρκή αμφισβήτηση και αναθεώρηση, εντούτοις, κατά την άποψη του γράφοντος, έχουν ικανοποιητικό βαθμό επάρκειας και τεκμηρίωσης ώστε να μπορούν να συμμετάσχουν στην επιστημονική συζήτηση.

Πιθανώς, το σημαντικότερο από τα συμπεράσματα αυτά είναι η ενότητα και η αδιάλειπτη συνέχεια του διεθνούς συστήματος, τόσο στο χώρο όσο και στο χρόνο. Για παράδειγμα, όπως θα επιχειρηθεί να φανεί στην εργασία, η επίθεση στη Λιβύη ενδέχεται να επηρεάσει με έμμεσο αλλά αποφασιστικό τρόπο τη συμπεριφορά και τις στρατηγικές επιλογές της Βορείου Κορέας, ενώ η αντιπαράθεση της μητροπολιτικής Κίνας με την Ταϊβάν επιδρά στα τεκταινόμενα στη Μέση Ανατολή. Στο παρελθόν, η προσπάθεια της Δύσης να αδρανοποιήσει το ισλαμικό Ιράν διά της ενίσχυσης του Ιράκ κατά τη διάρκεια της πολεμικής αντιπαράθεσης των δύο χωρών στη δεκαετία του '80, ήταν ένας από τους παράγοντες που οδήγησαν στην ανάπτυξη του ιρανικού πυρηνικού προγράμματος και στην αποξένωση του Ιράν από τη Δύση. Η διαδικασία αυτή βέβαια είχε ξεκινήσει από πολύ πιο πριν με την υπονόμευση του καθεστώτος Μοσαντέκ από τις βρετανικές και αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες και τον συνεπακόλουθο στραγγαλισμό της δημοκρατίας στην Περσία. Με άλλα λόγια, «επιτυχημένες» ενέργειες του πα-

ρελθόντος, όπως υπήρξε το πραξικόπημα κατά του Μοσαντέκ, αν τεθούν στο πλαίσιο ενός ενιαίου και αδιαίρετου γεωπολιτικού χωροχρόνου, τίθενται υπό αμφισβήτηση σε ό,τι αφορά την ικανότητά τους να προωθούν τα συμφέροντα των εμπνευστών τους.

Η χωροχρονική ενότητα του διεθνούς συστήματος και η δυναμικά αλληλεπιδραστική σχέση των συνιστωσών του φαίνονται πληρέστερα αν εξετάσουμε το πώς η διαμάχη μεταξύ μητροπολιτικής Κίνας και Ταϊβάν ενδέχεται να επηρεάσει τις εξελίξεις στη Μέση Ανατολή. Η κινεζική Επανάσταση στις Στρατιωτικές Υποθέσεις αποτελεί εν πολλοίς αποτέλεσμα των αναγκών της κινεζικής γεωστρατηγικής στην αντιπαλότητά της με την Ταϊβάν.

Συγκεκριμένα, η μέχρι στιγμής επιτυχημένη προσπάθεια «ανάσχεσης» (containment) της Κίνας από πλευράς των ΗΠΑ και η στήριξη της Ταϊβάν έχουν ωθήσει την Κίνα σε μια ριζική προσπάθεια μετάλλαξης των στρατιωτικών της δυνάμεων και ανάπτυξης ενός μείγματος καινοφανών πολεμικών ικανοτήτων, σχεδιασμένων στο να αντιμετωπίσουν την αμερικανική πολεμική ικανότητα με ασύμμετρο τρόπο. Κυρίαρχο ρόλο στην προσπάθεια αυτή παίζουν, μεταξύ των άλλων, δικτυοκεντρικά πολυσυστήματα (systems-of-systems) βαλλιστικών πυραύλων και ρουκετών αλλά και προηγμένα συστήματα αεράμυνας καθώς και μαχητικά αεροσκάφη τρίτης, τέταρτης και πέμπτης γενεάς.

Στο μεταξύ, σε μια άλλη πλευρά του πλανήτη, στη Μέση Ανατολή, χώρες όπως το Ιράν αλλά και υποκρατικές δυνάμεις, όπως η Χεζμπολάχ, επενδύουν, επίσης, ολοένα και περισσότερο στην ανάπτυξη και χρήση πυραύλων διαφόρων τύπων. Αν λοιπόν οι εξελίξεις στην κινεζική τεχνολογία και πολεμική μεθοδολογία διαχυθούν και στις χώρες της Μέσης Ανατολής, ενδέχεται να προκύψει μια νέα και απρόβλεπτη γεωστρατηγική πραγματικότητα. Εδώ βέβαια μπορεί να προκύψει το ερώτημα για ποιο λόγο και με ποιον τρόπο αυτές οι κινεζικές καινοφανείς πολεμικές ικανότητες θα φθάσουν στη Μέση Ανατολή. Ορισμένες από τις πιθανές τους διαδρομές είναι οι εξής:

- Να προωθηθούν άμεσα από την Κίνα για την εξυπηρέτηση συγκεκριμένων στοχοθετήσεων της κινεζικής γεωστρατηγικής. Η σημαντικότερη από αυτές είναι η κάλυψη των διαρκώς αυξανόμενων ενεργειακών αναγκών της Κίνας. Δεδομένου ότι τα σημαντικότερα ενεργειακά αποθέματα του πλανήτη, τουλάχιστον για την επόμενη δεκαετία με εικοσαετία, εντοπίζονται στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, η κινεζική πολιτική οφείλει να είναι σε θέση να εξασφαλίζει τη ροή ενέργειας από τη συγκεκριμένη περιοχή. Η προμήθεια λοιπόν οπλικών συστημάτων στις πετρελαιοπαραγωγούς χώρες είναι ένας εξαιρετικός τρόπος για να πετύχει κάτι τέτοιο⁶. Έτσι και αλλιώς, η κινεζική πολεμική βιομηχανία αναμένεται να ακολουθήσει την ευρύτερη στρατηγική των κινεζικών βιομηχανιών, δηλαδή να δώσει έμφαση στις εξαγωγές. Η ενίσχυση των εξαγωγών αμυντικού υλικού θα εξασφαλίσει και τα τεράστια κονδύλια για έρευνα και ανάπτυξη που απαιτεί η κινεζική πολεμική βιομηχανία ώστε να διατηρήσει, να ενισχύσει και να επιταχύνει την ευρύτερη προσπάθεια εκσυγχρονισμού της. Έτσι θα μπορεί κάποια στιγμή στο μέλλον να σταθεί επί ίσους όρους απέναντι στην αμερικανική πολεμική μηχανή ή ακόμη και να βρεθεί σε θέση ισχύος έναντι αυτής. Θα πρέπει, επίσης, να έχουμε υπόψη μας ότι η πολεμική βιομηχανία δεν είναι ένα ξεκομμένο κομμάτι

της οικονομίας, ούτε στην Κίνα ούτε σε καμία άλλη χώρα του κόσμου. Αντιθέτως, αποτελεί την «ατμομηχανή» της βιομηχανίας και το βασικό παράγοντα ανάπτυξης καινοτόμων τεχνολογιών για την ευρύτερη παραγωγική βάση της χώρας. Άρα, και η πορεία της κινεζικής οικονομίας προς το μέλλον βασίζεται εν πολλοίς στην πολεμική βιομηχανία.

- Ένα άλλο αίτιο, που μπορεί να οδηγήσει την Κίνα στο να προωθήσει κρίσιμες στρατιωτικές τεχνολογίες σε κρατικούς ή υποκρατικούς δρώντες της Μέσης Ανατολής, είναι μια μεθοδολογία *έμμεσης προσέγγισης*⁷ εναντίον της Δύσης. Δε χρειάζεται δηλαδή, κατ' ανάγκην, να συγκρουστεί άμεσα στην περιοχή της με τη Δύση, με τις συνέπειες που αυτό μπορεί να συνεπάγεται. Μπορεί να το πράξει έμμεσα και με διακριτικό τρόπο εκεί όπου πονάει περισσότερο η Δύση, δηλαδή στη Μέση Ανατολή, από την οποία εξαρτάται ενεργειακά. Και ένας πολύ καλός τρόπος για να επιτύχει κάτι τέτοιο είναι να προωθήσει προς τη συγκεκριμένη περιοχή οπικά συστήματα, τεχνολογίες και πολεμικές μεθοδολογίες, που είναι σχεδιασμένες ακριβώς για να αντιμετωπίσουν την πολεμική ικανότητα των Δυτικών⁸.
- Αυτή η «μετάγχιση» οπλικών συστημάτων, πολεμικών τεχνολογιών και μεθοδολογιών μπορεί να γίνει και από συγκεκριμένες *χώρες-γέφυρες*. Μία από αυτές είναι η Βόρειος Κορέα. Η Κίνα δεν έχει ιδιαίτερους λόγους για να πολυσυμπαθεί το καθεστώς της Πιονγκ Γιανγκ. Από την άλλη, όμως, η Βόρειος Κορέα αποτελεί μια χώρα «αποσβεστήρα κραδασμών» (“buffer state”) στην περιοχή, τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα, και το Πεκίνο, μάλλον, επιδιώκει τη διατήρηση της ύπαρξής της. Αν η Βόρειος Κορέα έπαυε να υφίσταται και ενοποιούνταν με τη Νότιο, τότε θα δημιουργούνταν μια ισχυρή μεγάλη Κορέα, η οποία, με βάση την ιστορική δυναμική αλλά και τους γενικότερους γεωπολιτικούς παράγοντες της περιοχής, θα ήταν εν δυνάμει εχθρική –ή έστω ανταγωνιστική– έναντι της Κίνας. Επίσης, μια σκληρή αντιδυτική Βόρειος Κορέα αποτελεί έναν αστάθμητο παράγοντα, ο οποίος, εξ αντικειμένου, περιορίζει τις δυνατότητες των Δυτικών να ασκούν πολιτική προβολής ισχύος στην περιοχή. Τέλος, η Κίνα ενδέχεται να χρησιμοποιεί τη Βόρειο Κορέα στο πλαίσιο μιας στρατηγικής *έμμεσης προσέγγισης*, ασκώντας πίεση τόσο στις ΗΠΑ όσο και στην Ιαπωνία, αλλά και τη Νότιο Κορέα, ενώ αυτή δεν εμφανίζεται πουθενά. Ίσως και μόνο το ότι η Βόρειος Κορέα κρατάει απασχολημένες τη Νότιο Κορέα, την Ιαπωνία και τις ΗΠΑ να είναι αρκετό για το Πεκίνο. Κοντολογίς, η κινεζική στρατηγική φαίνεται να επιδιώκει τη διατήρηση της Βορείου Κορέας και της ενίσχυσης των μαχητικών της ικανοτήτων και στο πλαίσιο αυτό διαχέει προς αυτήν (ή τουλάχιστον υπάρχουν ενδείξεις πως το πράττει) προηγμένη τεχνολογία, ιδιαίτερα στο χώρο των πυραυλικών συστημάτων⁹. Με τη σειρά της, η Βόρειος Κορέα φαίνεται πως διατηρεί στενές σχέσεις με το Ιράν, ιδιαίτερα στο χώρο των εξοπλιστικών προγραμμάτων, ή τουλάχιστον αυτό υποστηρίζουν πολλές δυτικές πηγές. Η συνεργασία αυτή ενδέχεται να ενισχυθεί ως άμεσο επακόλουθο της άφρονος επίθεσης στη Λιβύη, όπως θα επιχειρηθεί να τεκμηριωθεί πληρέστερα σε σχετικό κεφάλαιο της εργασίας. Άρα, διαμέσου της

Βορείου Κορέας, κινεζικές πολεμικές τεχνολογίες και μεθοδολογίες ενδέχεται να φθάσουν στο Ιράν και όχι μόνο. Φυσικά, η Βόρειος Κορέα διαθέτει και δική της τεχνογνωσία, ιδιαίτερα στο χώρο των πυραυλικών συστημάτων και των πυρηνικών τεχνολογιών. Αυτήν μπορεί να διοχετεύσει στη Μέση Ανατολή, επιδιώκοντας να εξασφαλίσει ενεργειακούς πόρους αλλά και στο πλαίσιο μιας αντίληψης *έμμεσης προσέγγισης* σε ό,τι αφορά τη μεθοδολογία άσκησης πίεσης έναντι της Δύσης, όπως ακριβώς πιθανολογούμε και για την Κίνα. Μια άλλη, ιδιαίτερα σημαντική εν δυνάμει, χώρα-γέφυρα είναι το Πακιστάν. Η συγκεκριμένη χώρα ενισχύει ολοένα και περισσότερο τους δεσμούς της με την Κίνα, δημιουργώντας ένα σύμπλοκο ισχύος που σκοπό έχει να θέσει την Ινδία, η οποία είναι αντίπαλος και των δύο, σε έναν ασφυκτικό κλοιό. Στο πλαίσιο αυτό οι στρατιωτικές συνεργασίες των δύο χωρών αυξάνουν ολοένα και περισσότερο, σε σημείο που *ίσως θα πρέπει να αρχίζουμε να εξετάζουμε την πακιστανική και την κινεζική πολεμική ικανότητα σε ένα ενιαίο πλαίσιο*. Εκτός της κινεζικής τεχνολογίας, το Πακιστάν μπορεί να διοχετεύσει προς τη Μέση Ανατολή αλλά και σε άλλα μέρη του κόσμου και δικά του συστήματα, έχοντας μεγάλη εμπειρία στο χώρο των πυρηνικών όπλων και των πυραυλικών συστημάτων, κάτι που έτσι και αλλιώς έχει πράξει. Βέβαια, θα πρέπει να επισημανθεί ότι το Πακιστάν με το Ιράν διατηρούν εν πολλοίς ανταγωνιστικές σχέσεις. Εδώ όμως εισέρχεται στο προσκήνιο ίσως η πιο σημαντική και κατά συνέπεια και η εν δυνάμει πιο αποσταθεροποιητική χώρα-γέφυρα σε ό,τι αφορά τη διάδοση επικίνδυνων πολεμικών τεχνολογιών και συστημάτων στον πλανήτη, η Τουρκία. Η συγκεκριμένη χώρα διατηρεί άριστες σχέσεις με το Πακιστάν αλλά συνομιλεί και με το Ιράν¹⁰, άρα μπορεί να λειτουργήσει ως δίαυλος μεταξύ αυτών, ενώ έχει (ή τουλάχιστον είχε στο παρελθόν) στενή συνεργασία στο χώρο των πυραυλικών συστημάτων με την Κίνα. Ακόμη, συνεργάζεται στενά με τη Νότιο Κορέα στο χώρο της πολεμικής βιομηχανίας και της ανάπτυξης οπλικών συστημάτων. Επιπροσθέτως, έχει εξαιρετική δική της πολεμική βιομηχανία και το σημαντικότερο είναι ότι, όντας ενταγμένη στο NATO και στους υπόλοιπους θεσμούς του δυτικού κόσμου, μπορεί να έχει πρόσβαση σε κρίσιμες, δυτικής προέλευσης τεχνολογίες, τις οποίες δεν μπορεί να αποκτήσει η Κίνα. Επιπροσθέτως, η ανερχόμενη τουρκική βιομηχανία έχει θέσει σοβαρή υποψηφιότητα ουσιαστικής και εις βάθος συνεργασίας με τη νοτιοαφρικανική βιομηχανία πολεμικού υλικού και μέσω αυτής και με τη βραζιλιάνικη¹¹. Τόσο η Νότιος Αφρική όσο και η Βραζιλία κατέχουν εξαιρετική τεχνολογία, ιδιαίτερα στο χώρο των κατευθυνόμενων πυραύλων όλων των τύπων και των συστημάτων πυροβολικού. *Με άλλα λόγια, η Τουρκία θέτει υποψηφιότητα στο να εξελιχθεί σε κομβική χώρα του διεθνούς συστήματος, σε ό,τι αφορά τη διάδοση των επιτευγμάτων της κινεζικής Επανάστασης στις Στρατιωτικές Υποθέσεις στο ασταθές γεωσύστημα της Μέσης Ανατολής καθώς και στο να μεταφέρει στην Κίνα κρίσιμες τεχνολογίες δυτικής προέλευσης, που θα επιταχύνουν την εξέλιξη της επανάστασης αυτής*¹².

- Κάτι ακόμη που πρέπει να επισημανθεί είναι το ισχύον αλλά όχι αδύνατο ενδεχόμενο να μπει στον πειρασμό το Ισραήλ να προσφέρει κρίσιμες στρατιωτικές τεχνολογίες στην Κίνα, με αντάλλαγμα η τελευταία να μην επιτρέψει τη ροή επι-